

Hva er positiv atferdsstøtte?

Anne Iren Istad Heggheim, Borgundfjordvegen avlastning,
anne.iren.istad@alesund.kommune.no

Stine Sørland, Borgundfjordvegen avlastning,
stine.sorland@alesund.kommune.no

Positiv atferdsstøtte (PAS) er et rammeverk som benyttes for å øke livskvalitet og håndtere utfordrende atferd i et livsløpsperspektiv.

Hovedmålet er å øke livskvaliteten til en person og dens nærpå personer, mens reduksjon i utfordrende er en sekundær gevinst. Fokuset er på at intervensjonene bygger på menneskerettigheter og verdier, at de er sosialt akseptable, raske, varige og effektive. For å velge riktige intervensjoner må man forsøke å oppnå en forståelse for den utfordrende atferden.

PAS-rammeverket består av flere komponenter som skal benyttes som en helhet.

Gore et al. (2013) deler komponentene inn i ti overlappende elementer, som deles inn i verdier, teori og kunnskapsgrunnlag og prosess. PAS intervensjoner representerer vår mest effektive og sosialt valide tilnærming for å støtte personer med lærevansker og utfordrende atferd.

Det er relativt vanlig at personer med utviklingshemming utvikler utfordrende atferd blant annet på grunn av biologisk sårbarhet og manglende muligheter for å mestre hverdagen. Forekomsten varierer mellom 5–15 % (Emerson og Einfeld, 2011). At en person har utfordrende atferd fører ofte til reduksjon i livskvalitet for personen, familien og andre nærpå personer. Dette kan være både som følge av at personen utsetter seg selv eller andre for fare, men også som følge av at han eller hun får færre muligheter til å lære. Konsekvensene kan også være at personen og familien blir sosialt isolert, opplever lite involvering i samfunnet og mye stress (Carr, 2007, Lucyshyn, Horner, Dunlap, Albin, & Kathy, 2002). Å forsøke å bidra til økt livskvalitet og reduksjon i utfordrende atferd er derfor viktig.

Personer med utviklingshemming og utfordrende atferd beveger seg, som alle andre, på tvers av ulike arenaer. Det er derfor behov for en helhetlig og evidensbasert tilnærming som kan benyttes og positiv atferdsstøtte (PAS) er forenlig med dette. Det er lite tilgjengelig litteratur om temaet på norsk. For å bidra til å spre kunnskap om PAS har vi valgt å skrive en artikkel med problemstillingen «Hva er positiv atferdsstøtte?», hvor vi presenterer oppsummert litteratur om hva PAS er.

Hva er positiv atferdsstøtte (PAS)?

PAS ble navnet som på 1980 tallet ble assosiert med forskning og praksis som tok sikte på å utvikle vitenskapelige metoder for atferdsintervensjoner som var sosialt akseptable, raske, varige, effektive og forenlige med tidens fokus på menneskerettigheter og verdier (Dunlap, Sailor, Horner & Sugai, 2009). PAS-intervensjoner representerer vår mest effektive og sosialt valide tilnærming for å støtte personer med lærevansker og utfordrende atferd.

PAS er et rammeverk hvor reduksjon i utfordrende atferd ikke er hovedmålet, men en sekundær gevinst. Hovedmålet er å øke livskvaliteten. Dette oppnås gjennom å utvikle en forståelse for funksjonen den utfordrende atferden har for personen, basert på en vurdering av det fysiske og sosiale miljøet og den brede konteksten som atferden skjer i (Gore et al., 2013).

Forståelsen skal inkludere de involvertes perspektiv og deltakelse. På bakgrunn av forståelsen utvikles, implementeres og evalueres en PAS-plan, som er et personsentrert og bærekraftig støttesystem. PAS-planen bidrar til forbedring i personens og nærpå personers livskvalitet via reduksjon av utfordrende atferd, opplæring i manglende ferdigheter og bedring av systemer (Carr, 2007). PAS har en visjon om å sette oss i stand til å skape meningsfulle liv (Carr, 2007), og tar avstand fra aversive metoder (Lucyshyn et al., 2002).

Det ligger i navnet at man skal støtte positiv atferd. Positiv atferd er alle de ferdigheter som øker sjansen for suksess og personlig tilfredshet i vanlige settinger innenfor arbeid, fritid, samfunn, familie, det sosiale og det akademiske. Støtte

inkluderer alle de opplæringsmetodene som kan benyttes for lære bort, styrke og utvide positiv atferd, og alle metodene for endring av system som kan benyttes for å øke mulighetene for å vise positiv atferd (Carr et al., 2002). PAS kan benyttes på mange arenaer og for personer med ulike behov, ikke bare personer med utviklingshemming (Gore et al., 2013).

PAS-intervensjoner representerer vår mest effektive og sosialt valide tilnærming for å støtte personer med lærevansker og utfordrende atferd (NICE guidelines, 2015). Likevel er PAS mindre brukt enn andre metoder med svakere evidens (f.eks. medisiner) (Allen, James, Evans, Hawkins & Jenkins, 2005). LaVigna og Willis (2012) konkluderer med at tjenesteytere kan være pliktige til å benytte PAS i møte med behovene til personer med utfordrende atferd.

PAS-rammeverket består av flere komponenter (Gore et al. 2013), og en del av enkeltkomponentene finnes også i andre tilnæringer. Det som gjør PAS unikt er vektleggingen av at alle komponentene skal benyttes samlet (Carr et.al. 2002). Kjerneverdiene deles inn i ulike kategorier hos ulike forfattere, f.eks. i 10 elementer hos Gore et al. (2013) og i 9 elementer hos Carr et al. (2002), men innholdet er samsvarende. Vi følger i det videre Gore et al. (2013) sin inndeling, som består av 10 overlappende elementer som skal benyttes i helhet. Disse deles inn i verdier, kunnskapsgrunnlag og prosesser.

Fra Kulturdepartementets Rettighetsseminar, 2019.
Foto Mikkel Eknes

VALUES	1. Prevention and reduction of challenging behaviour occurs within the context of increased quality of life, inclusion, participation, and the defence and support of valued social roles
	2. Constructional approaches to intervention design build stakeholder skills and opportunities and reject aversive and restrictive practices
	3. Stakeholder participation informs, implements and validates assessment and intervention practices
THEORY AND EVIDENCE BASE	4. An understanding that challenging behaviour develops to serve important functions for people
	5. The primary use of constructional principles and procedures from behaviour analysis to assess and support behaviour change
	6. The secondary use of other complementary, evidence-based approaches to support behaviour change at multiple levels of a system
PROCESS	7. A data-driven approach to decision making at every stage
	8. Functional assessment to inform function-based intervention
	9. Multicomponent interventions to change behaviour (proactively) and manage behaviour (reactively)
	10. Implementation support, monitoring and evaluation of interventions over the long term

Table 1: Key Components of PBS. Gore, N. J., McGill, P., Toogood, S., Allen, D., Hughes, J. C., Baker, P., Hastings, R. P., Noone, S. J. & Denne, L. D. (2013). Definition and scope for positive behavioural support. *International Journal of Positive Behavioural Support*, 3 (2), 14–23

Verdier

1. Forebygging og reduksjon innenfor konteksten av økt livskvalitet, inkludering, deltakelse og verdsatte sosiale roller.

For mange med utviklingshemming og utfordrende atferd utvikler utfordrende atferd seg i konteksten av en livsstil som mangler livskvaliteter som andre tar for gitt f.eks. vennskap med jevnaldrende, deltakelse i verdsatte aktiviteter, valgmuligheter og kontroll over eget liv. Når slike livskvaliteter mangler har utfordrende atferd en tendens til å blomstre (Lucyshyn et al., 2002). Forbedring av livskvalitet er

derfor både det viktigste målet i seg selv, men også en intervensjon for å oppnå reduksjon i utfordrende atferd (Gore et al., 2013). PAS bygges verdimessig på personsentrerte humanistiske verdier, den europeiske menneskerettserklæringen, FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne og normaliserings-, myndiggjørings-, og inkluderingsideologier (Positive Behavioral Support Coalition UK, 2015). Ideologien kombineres med metoder fra anvendt atferdsanalyse for å gi effektiv, personsentrert støtte til de som viser utfordrende atferd (Positive Behavioral Support

Fra Kulturdepartementets Rettighetsseminar 2019. Foto: Mikkel Eknes

Coalition UK, 2015) for å oppnå varige livskvalitetsforbedringer for personen og dens nærpersoner (Carr et al., 2002; Gore et al., 2013). Når en skal definere hva som skal til for å få varig, god livskvalitet er følgende punkter vesentlige: gode sosiale relasjoner, personlig tilfredsstillende, verdsett arbeid, selvbestemmelse, deltakelse på fritidsaktiviteter og samfunns-

deltakelse (Carr et al., 2002). I PAS har man fokus på den enkelte persons behov og preferanser (Gore et al., 2013), noe som er i overensstemmelse med norske retningslinjer. Selvbestemmelse er en viktig forutsetning for å oppnå en positiv utvikling og identitet (Helsedirektoratet, 2015). I NOU 2016:17 (2016), står det at i vårt samfunn er inkludering med like

TENLÖVYTTA

muligheter for alle til samfunnsdeltakelse et overordnet mål. Inkludering må sees i sammenheng med deltakelse, likeverd og mangfold, normalisering og annerledeshet, livskvalitet og tilhørighet. Samfunnet skal tilpasses mangfoldet og likeverdighet oppfattes som en rett til også å være forskjellig.

2. Oppbyggende tilnærming til utforming av intervensjoner.

Innenfor PAS-rammeverket har utforming og implementering av tiltak som mål å øke personens repertoar av positive, tilpassede ferdigheter og tilgang på positive muligheter. Tiltakene inkluderer ferdighetstrening og positive tilpasninger av personens fysiske og sosiale omgivelser. Det innebærer å hjelpe personen til å oppleve valgmuligheter og selvbestemmelse, øke tilgangen til foretrukne aktiviteter og samfunnsdeltakelse, øke fysisk og mental helse/velvære, utvikle meningsfulle og positive relasjoner til andre (Gore et al., 2013) og skape en rolle som avler respekt og som kontinuerlig utvikler personlige egenskaper og kompetanse (Carr et al., 2002). Helsedirektoratet (2015) sier at dersom en person har utfordrende atferd skal en avklare hva personen ønsker å oppnå eller uttrykke med atferden og gi personen hjelp til å uttrykke dette på andre måter. Dette vektlegges også i PAS. En skal aldri planlegge å redusere eller ta vekk en utfordrende atferd fra en persons repertoar uten å ha identifisert en atferd som har samme funksjon (erstatningsatferd) og ha iverksatt en plan som sikrer opplæring i erstatningsatferden (Cooper, Heron & Heward, 2014).

3. Personen og dens nærpå personer deltar.

Dersom man skal sette i gang arbeid rundt en persons utfordrende atferd er det viktig at man etablerer et gjensidig tillitsfullt og respektfullt forhold mellom tjenesteyterne, personen det gjelder og dens familie. Man bør også danne et team bestående f.eks. av personen selv, personens nærmeste og tjenesteytere som skal jobbe sammen og utarbeide kortsiktige og langsiktige mål for personens framtid. Dette gjøres for å skape en felles visjon for hva man ønsker å jobbe mot (Dunlap & Fox, 2009). I prosessen kan man sammenligne og diskutere verdier, mål og utfordringer som er relevante for glede og personlig tilfredsstillelse (Carr, 2007). Det er viktig at tjenesteyterne lytter til og er responsive overfor familiemedlemmenes bekymringer og prioriteringer, og at samhandlingen skjer med respekt og ærlighet. Teamet skal samarbeide om å utvikle en PAS-plan (Dunlap & Fox, 2009).

I arbeidet er det viktig å ta hensyn til selvbestemmelse fordi det søker å myndiggjøre den enkelte (Carr et al., 2002). Informasjon fra personen selv og dens nærpå personer er essensielt for å avgjøre hva som skal være prioriteringer og mål for støtten. Samarbeidet skal sikre at målene, intervensjonene og evalueringene er individuelt tilpasset og tilrettelagt (Carr et al., 2002), passer og er ønskelige og oppnåelige for personen som trenger støtte (Gore et al., 2013). Altså skal de være sosialt og økologisk valide. Økologisk validitet omhandler i hvilken grad intervensjoner og støttetiltak passer inn og er praktisk mulig i det miljøet hvor de skal implementeres (Gundersen & Moynahan, 2006).

Sosial validitet innebærer at intervensjoner adresserer sosialt viktige problemer, er evidensbaserte og benytter minst mulig inngripende metoder og metodene er akseptable for de viktigste involverte personene (Allen et al., 2005).

Teori og kunnskapsgrunnlag

4. Atferd er funksjonell

I PAS bygger man på en forståelse av at atferd har en funksjon og dette gjelder utfordrende atferd på lik linje med annen atferd. Utfordrende atferd forstås som en persons beste forsøk på å påvirke og utøve kontroll over sitt liv, ikke som uskikkelighet, psykisk sykdom eller bevisst forsøk på å skape problemer (Gore et al., 2013). Utfordrende atferd starter ofte i barndommen. Det er vanskeligere for barn som har utviklingsforstyrrelser å lære seg tilpassede ferdigheter og gode kommunikasjonsferdigheter på lik linje med andre. Andre faktorer, slik som fysisk helse, genetikk, fysisk og mentalt velvære, nedsettelse eller endring i sanser, livskvalitet, uheldige livsopplevelser og andres atferd overfor barnet påvirker også utviklingen av atferd. Denne helheten øker sannsynligheten for at barn med lærevansker utvikler atferd som tjener viktige funksjoner for dem, men som samtidig klassifiseres som utfordrende atferd. Utfordrende atferd må altså forstås som lært atferd som utvikles og vedlikeholdes innenfor rammen av individets ferdigheter, behov og omstendigheter samt egenskaper ved det sosiale og fysiske miljøet som atferden oppstår innenfor. Atferden og miljøet påvirker hverandre gjensidig. Den

mest direkte måten å forstå funksjonen til individets atferd på er å identifisere hvilke forhold atferden forekommer under, særlig hva som skjer før og etter atferdens forekomst. Utfordrende atferd opprettholdes ofte av sosiale konsekvenser som følger atferden (Gore et al., 2013). Et eksempel kan være at en person uten språk forsøker å få kontakt med de hun er sammen med ved å vinke med hånden. De andre reagerer ikke. Personen hyler, og da reagerer de andre med å komme bort. Det som skjer i forkant er at den hensiktsmessige atferden, å vinke, ikke oppfyller funksjonen som var å få kontakt. Det å hyle derimot, oppfyller funksjonen, for da reagerer de andre. De andre forsterker dermed atferden «å hyle» fremfor atferden «å vinke».

Menneskelig atferd påvirkes av en kompleks blanding av biologiske, sosiale og læringsmessige faktorer. Det er en vitenskapelig antakelse at menneskelig atferd kan endres ved hjelp av gitte handlinger utført av andre personer. Antakelsen er viktig i PAS. PAS handler om å benytte den vitenskapelige forståelsen av atferden til å organisere støtte til bedring og/eller endring i ferdigheter og endringer i miljøet som resulterer i mer foretrukne, produktive og helsemessige liv (Dunlap et al., 2009). Etersom det er mange ulike faktorer som påvirker individets atferd må analysen av atferden og de funksjonsbaserte intervensjonene være personsentrerte og inneholde flere komponenter (Gore et al., 2013).

Foto: Erik, Flickr

5. Primær bruk av anvendt atferdsanalyse

Den funksjonelle forståelsen av atferd har sine røtter i anvendt atferdsanalyse (Gore et al., 2013). Hadde det ikke vært for de siste 35 årene med forskning innenfor anvendt atferdsanalyse kunne ikke PAS ha eksistert (Carr et al., 2002). Atferdsanalysen er det vitenskapelige grunnlaget som gir oss en forståelse av de mange ulike faktorene som påvirker etablering og opprettholdelse av atferd. PAS fokuserer på å designe miljøer som fremmer positiv atferd og som minimerer utviklingen av utfordrende atferd. Anvendt atferdsanalyse

er derfor grunnlaget for de empiriske intervensjonsmetodene (Dunlap et al., 2009).

PAS vektlegger bruk av funksjonell analyse, som er en kartleggingsmetode fra atferdsanalysen, for å få oversikt over alle elementer som påvirker atferden og gjøre det mulig å bruke denne forståelsen i planlegging av intervensjonen (Dunlap et al., 2009). I PAS forstås utfordrende atferd innenfor fire-terms-kontingensten fra operant teori. Fire-terms-kontingensten er forståelsen av sammenhengen mellom motivasjon, foranledning, atferd og konsekvens (Gore et al., 2013). Konsek-

venser påvirker atferd, de kan enten øke sannsynligheten for atferden i fremtiden (forsterkning) eller redusere dens sannsynlighet (straff). Det kan være indre konsekvenser (f.eks. sanseopplevelser) og ytre konsekvenser (fra omgivelsene). Foranledning er en hendelse som går forut for en atferd og som er til stede når bestemte atferder fører til bestemte konsekvenser (Svartdal & Holth, 2010). I tillegg påvirker motivasjon sannsynligheten for atferd. Med motivasjon menes grunner til vår atferd og er variabler som kan virke i ulike retninger. Motivasjon kan påvirke direkte hvor forsterkende eller aversive konsekvenser blir (kalles etablerende og opphevende operasjoner) eller være mer kompleks (ofte kalt setting hendelser). Setting hendelser påvirker flere sider ved atferd, ikke bare spesifikke atferder (Holden, 2010). Utfordrende atferd forstås altså i PAS ut fra atferdsanalysens prinsipper om at atferd er lært og påvirkes av foranledninger, motivasjon og konsekvenser, både de som er sosialt fasilisert og de som er automatisk.

6. Sekundær bruk av andre evidensbaserte tilnærminger

PAS har ikke bare inkludert elementene fra anvendt atferdsanalyse, men også utviklet seg videre blant annet ved å vektlegge at forskning og intervensjon bør utføres i naturlige settinger. Dette har gjort det nødvendig å videreutvikle kartleggingsmetodene, intervensjonene og hvordan man definerer et vellykket resultat (Carr et al., 2002). Økologisk og sosial validitet samt behov for systemperspektiv har en mer sentral plass i PAS enn i

tradisjonell anvendt atferdsanalyse, og anses som essensielle egenskaper for PAS (Gore et al., 2013).

For å nå hele bredden av sine mål, inkluderer PAS bruk av andre evidensbaserte tilnærminger som passer overens med PAS' funksjonelle forståelse av utfordrende atferd. Andre tilnærminger skal supplere, ikke erstatte anvendt atferdsanalyse (Gore et al., 2013). Sterkt forbundne fagfelt som systemanalyse, økologisk psykologi, miljøpsykologi og samfunnspsykologi har gitt viktige bidrag til PAS. Blant disse er prinsippet om at siden mennesker står i et gjensidig avhengighets- og påvirkningsforhold til samfunnet, så foregår klinisk signifikante endringer i sosiale systemer, ikke bare i individet. Fokuset i PAS skal være på å endre miljøer hvor den utfordrende atferden oppstår, ikke bare den utfordrende atferden. Et annet viktig prinsipp er at endring ikke skapes kun gjennom å implementere spesifikke teknikker, men også er et spørsmål om ressurser som tid, penger og politisk makt. Et tredje aspekt er at kulturelle variabler kan ha betydelig påvirkning på verdier, kommunikasjon, mellommenneskelig atferd og sosial forståelse. Har man ikke kunnskap om og er sensitiv overfor slike påvirkninger kan selv de mest velmenende og godt designede intervensjoner mislykkes (Carr et al., 2002).

Prosess

7. Beslutningsstegene baseres på data

PAS-prosessen ledes av verdier og er drevet av data (Gore et al., 2013). Man omfavner ideen om at vitenskapen forteller oss

hvordan vi kan endre ting, mens det er verdiene som forteller oss hva som er verdt å endre (Carr et al., 2002). Hvert steg med kartlegging, planlegging av intervensjonen og implementering baseres på avgjørelser som er tatt med grunnlag i forskningslitteratur angående utfordrende atferd, samt de data som er blitt samlet angående personen det gjelder og dens miljø (Gore et al., 2013).

8. Funksjonell analyse for funksjonsbasert intervensjon

Ved hjelp av funksjonell analyse søker man å finne svaret på et todelt spørsmål: Hvilken funksjon tjener atferden? og hvorfor er det den utfordrende atferden og ikke en annen atferd som tjener denne funksjonen? Prinsippene som styrer atferd er konstante, men ingen personer er like. Den funksjonelle analysen innebærer en systematisk kartlegging av når, hvor og hvordan personen viser den utfordrende atferden (Gore et al., 2013). Man kan benytte ulike former for funksjonelle analyser. Beskrivende analyser går ut på å observere personen i naturlige omgivelser. Indirekte analyser betyr at analysen skjer uten konkrete observasjoner, f.eks. gjennom intervju eller bruk av skjemaer. Målet er å identifisere funksjonen atferden har for personen, oppdage foranledninger som forbindes med høy eller lav forekomst av den utfordrende atferden (Dunlap & Fox, 2009), bli oppmerksom på konsekvenser som har sammenheng med atferden og vurdere den bredere konteksten for å sikre at alle faktorer som påvirker atferden er identifisert. Svarene på de to spørsmålene og en forståelse for det sosiale og

fysiske miljøet benyttes for å kunne utvikle intervensjonsstrategier som samsvarer med funnene (Gore et al., 2013).

9. Intervensjoner bestående av flere strategier for å endre og håndtere atferd

På bakgrunn av den funksjonelle analysen utarbeides en PAS-plan (Gore et al., 2013). Den utvikles av teamet og det er viktig at de som er ansvarlig for implementeringen er med. Planens komponenter er basert på a) den funksjonelle analysen; b) mål som er blitt satt i begynnelsen av prosessen; c) all annen verdifull informasjon angående tjenestemottakeren; og d) meninger om hvordan det er gjennomførbart å implementere planen (Dunlap & Fox, 2009). PAS-planer skal minimum inneholde en tydelig definisjon av målatferden(e) og proaktive og reaktive strategier. Proaktive strategier har som mål å forebygge at atferden oppstår og bidra til å øke hovedpersonens og dens nærpersoners livskvalitet. De bør derfor bygge på personens behov, preferanser og aktive deltakelse i samfunnet (Gore et al., 2013). Proaktive strategier kan innebære å endre foranledningskontekster som sannsynligvis fører til utfordrende atferd og tilrettelegge for foranledninger som er assosiert med positiv atferd. Man bør tilby opplæring i erstatningsatferd, mestringsstrategier og læringsmuligheter som reduserer sjansen for at utfordrende atferd oppstår på lang sikt (Gore et al., 2013). Videre kan forsterkningsstrategier iverksettes som tar hensyn til hvordan reaksjonen til de som er sammen med vedkommende påvirker positiv og utfordrende atferd. PAS-planen er mest effektiv dersom den for hver

Foto: Erik, Flickr

målatferd inkluderer minst en intervensjonsstrategi fra hver av typene proaktive strategier (endring av foranledningskontekster, opplæring i erstatningsatferd og mestringsstrategier og endring av forsterkningsbetingelser) (Dunlap & Fox, 2009). PAS-planer bør inneholde strategier for å bedre livskvaliteten også til nærpersoner og støtte positive endringer i videre systemer rundt hovedpersonen. Dette kan f.eks. gjelde opplæring av personal, psykoedukasjon og støtte til

familien og tilbud om ytterligere tjenester og ressurser (Gore et al., 2013).

Hovedfokuset i planen skal være de proaktive strategiene. Reaktive strategier skal være en mindre, men likevel viktig, del av planen. Reaktive strategier gir veiledning i hvordan man skal håndtere den utfordrende atferden når den oppstår. De skal være minst mulig restriktive og mest mulig effektive. Målet er å redusere faren for at skade skal oppstå og for at atferden skal eskalere (Gore et al., 2013).

10. Implementeringsstøtte, monitorering og evaluering i et langsiktig perspektiv PAS-planen inkluderer en oversikt over hvordan strategier skal implementeres, av hvem og når (Horner, Sugai, Todd & Lewis-Palmer, 2000). Prosedyrene bør være nedskrevet, og for å gjøre støtteapparatet i stand å følge prosedyrene kan det være behov for opplæring og veiledning. Selv den mest presise og gjennomtenkte plan vil være ineffektiv dersom den ikke er implementert med tilstrekkelig grad av integritet (Dunlap & Fox., 2009).

Store meningsfulle livskvalitetsendringer vil kreve innsats over mange år og man må ta hensyn til et livsløpsperspektiv. Intervensjonene må sees på som varige, systemiske prosesser som utvikler seg etterhvert som endringer oppstår i ulike faser av livet (Carr et al., 2002). Uansett hvor stor suksess en familie har hatt med å implementere PAS-planen med støtte fra profesjonelle så er den virkelige testen om bruken av PAS kan overleve gjennom livsløpet. Utfordringer endrer seg og kan blusse opp igjen ettersom barnet modnes gjennom ungdomstiden og i voksenlivet. Det forekommer også naturlige setting hendelser som f.eks. sykdommer, ferieoverganger, forandringer i foreldres arbeidsmengde osv. som kan fremprovosere tilbakegang i personens atferd, og gjøre det vanskeligere å opprettholde bruken av PAS. Man må derfor gjennom arbeidet forsøke å forberede seg på å lage planer for slike hindringer. Selv om en plan gjør at man er bedre forberedt, kan man likevel ikke forvente at man har

Foto: Martin de Lusenet, Flickr

klart å forutse alle mulige trusler mot opprettholdelse. Det er derfor viktig at man tilbyr oppfølging og nødvendig støtte ved behov (Dunlap & Fox, 2009).

Monitorering og evaluering er essensielle elementer i implementering av PAS. Hensikten er å muliggjøre vurderinger underveis i prosessen, for å monitorere om implementeringen gjennomføres etter planen og om progresjonen er som forventet, eller om noe må endres. Det kan være lurt å avklare og definere hva som skal måles (frekvens, lengde og episodens alvorlighetsgrad) og hvilke verktøy som skal benyttes for å ha en grundig datasamling. Det er også viktig å gjennomføre oppfølgningsevalueringer (Dunlap & Fox, 2009).

Konklusjon

PAS er et rammeverk som har som mål å oppnå en forståelse for en persons utfordrende atferd i dens miljø. Forståelsen benyttes deretter til å utvikle et støtte-system som bidrar til bedret livskvalitet for personen og dens nærpå personer (Gore et al., 2013). Støttesystemet består av metoder for reduksjon av utfordrende atferd, opplæring i manglende ferdigheter og bedring av systemer rundt personen. Tilnærmingen tar avstand fra bruk av aversive metoder. I overensstemmelse med norske retningslinjer har PAS fokus på den enkelte personens behov, preferanser og muligheter for selvbestemmelse og inkludering i samfunnet. PAS-intervensjoner representerer vår mest effektive og sosialt valide tilnærming for å støtte personer med lærevansker og utfordrende atferd (Allen et al., 2005).

Referanser

- Allen, D., James, W., Evans, J., Hawkins, S. & Jenkins, R. (2005). Positive Behavior Support: Definition, current status and future directions. *Learning disability review*, 10(2), 4–11.
- Carr, E.G. (2007) The Expanding Vision and Positive Behavior Support: Research Perspectives on Happiness, Helpfulness, Hopefulness, *Journal of Positive Behavior Interventions* 9 (1), 3–14. DOI:10.1177/10983007070090010201
- Carr, E.G., Dunlap, G., Horner, R.H., Koegel, R.L., Turnbull, A.P., Sailor, W., Anderson, J.L., Albin, R.W., Koegel, L.K. & Fox, L. (2002) Positive behavior support. Evolution of an applied science. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 4(1), 4–16. <http://dx.doi.org/10.1177/109830070200400102>
- Cooper, J.O., Heron, T.E. & Heward, W.L. (2014) *Applied behaviour analysis* (2.utg.). Essex: Pearson
- Dunlap, G. & Fox, L. (2009) Positive behavior support and early intervention. I Sailor, W., Dunlap, G., Sugai, G. & Horner, R.H. (Red.), *Handbook of Positive Behavior Support* (s.49–71). New York: Springer.
- Dunlap, G., Sailor, W., Horner, R.H., & Sugai, G. (2009). Overview and History of Positive Behavior Support. I Sailor, W., Dunlap, G., Sugai, G. & Horner, R.H. (Red.), *Handbook of Positive Behavior Support* (s.3–16). New York: Springer.
- Emerson, E. (1995). *Challenging behaviour: Analysis and intervention in people with learning disabilities*. Cambridge University Press, New York.
- Emerson E, Einfeld S. Challenging behaviour. 3.utg. Cambridge University Press, 2011
- Gore, N.J., McGill, P., Toogood, S., Allen, D., Hughes, J.C., Baker, P., Denne L.D (2013) Definition and scope for positive behavioural support. *Journal of Positive Behavioural Support*, 3(2), 14–23. Hentet fra https://www.researchgate.net/publication/263527513_Definition_and_scope_for_positive_behaviour_support

- Gundersen, K og Moynahan, L. (2006). *Nettverk og sosial kompetanse* (1 utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Horner, R.H, Sugai, G., Todd, A.W. & Lewis-Palmer, T. (2000) Elements of behavior support plans: a technical brief. *Exceptionality*. 8(3). 205-215.
DOI: 10.1207/S15327035EX0803_6
- Holden, B. (2010) Motivasjon. I Eikeseth, S. & Svartdal, F. (Red.), *Anvendt atferdsanalyse. Teori og praksis* (s.21–41). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Holden, B. (2013) *Miljøbehandling. En atferdsanalytisk tilnærming*. (1. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Rundskriv IS-10/2015. Rettsikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming. Lov av 24.juni 2011 nr.30 om kommunale helse- og omsorgstjenester kapittel 9, Oslo: Helsedirektoratet.
- Lavigna, G.W. & Willis, T.J. (2012) The efficacy of positive behavioural support with the most challenging behaviour: The evidence and its implications. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 37(3), 185–195.
doi: 10.3109/13668250.2012.696597
- Lucyshyn, J.M., Horner, R.H., Dunlap, G., Albin, R.W. & Kathy, R.B. (2002) Positive behavior support with families. I Lucyshyn, J.M. (Red.), *Families and positive behavior support* (s. 3–23). Brookes.
- National Collaborating Centre for Mental Health (UK. (2015). Challenging behaviour and learning disabilities: Prevention and interventions for people with learning disabilities whose behaviour challenges. NOU 20016:17. (2016) *På lik linje. Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. Oslo: Barne og likestillingsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-17/id2513222/sec2>
- Positive behavioral support (PBS) coalition UK. (2015, mai). Positive Behavioural Support: A competence framework. Hentet fra: <https://www.skillsforcare.org.uk/Documentlibrary/Skills/People-whose-behaviour-challenges/Positive-Behavioural-Support-Competence-Framework.pdf>
- Svartdal, F. & Holth, P. (2010) Grunnleggende begreper: Operant betinging. I Eikeseth, S. & Svartdal, F. (Red.), *Anvendt atferdsanalyse. Teori og praksis* (s.21–41). Oslo: Gyldendal akademisk.